

Smysl ve světě a dějinách / Entropie a smysl

Člověk je schopen si uvědomovat svět kolem sebe docela zvláštním způsobem: věci mu někdy dávají a jindy nedávají „smysl“ podle toho, jak je nebo není s to jim rozumět. Rozdíl mezi oběma možnostmi si je opět schopen uvědomovat a v reflexi je také schopen své porozumění i neporozumění podrobovat kontrole a revizi. Proto je schopen si také uvědomovat, že tam, kde něčemu nerozumí, ještě není nijak zaručeno, že opravdu není čemu rozumět, a naproti tomu že je jeho porozumění tam, kde se domnívá, že něčemu rozumí, zaručeně správné. Jedna věc je však zcela nepochybná: každý člověk má zkušenost s tím, že lze něčemu porozumět, tj. má zkušenost setkání se smyslem, s tím, že některé věci, skutečnosti, situace „dávají smysl“. Tato zkušenost někdy překročí míru a může být proto někdy později otřesena. Protože lidské vědomí má samo o sobě tendenci fungovat jako zvlášť výkonný zesilovací a zeslabovací systém, může být člověk někdy v pokušení v návalu euforie z úspěchů považovat všechno za nějak smysluplné, zatímco jindy pod tlakem deprese z neúspěchů nebo tragických zvrátů považovat stejně nezdůvodněně všechno za smyslu zbavené a nesmyslné. Necháme-li – spolu s Rádlem – stranou „mrtvou“ hmotu, které ještě zdaleka dost do hloubky nerozumíme, a „tmu kolem ní“ můžeme smysl a smysluplnost prokazatelně sledovat v říši živých bytostí. Život nepochybně vsadil na smysl a smysluplnost: ve světě, který je charakterizován dvěma základními tendencemi, totiž entropickou a negativně entropickou (negentropickou), jsou to právě živé organismy, které představují jak individuálně, tak druhově, rodově atd. – a obecně jakožto organismy živé – neustávající, po věky trávající úsilí o dosahování stavů stále méně pravděpodobných. Zatímco v geologické minulosti jediné oživené planety, o které víme, nedokážeme (zatím?) žádný smysl najít, ale ani spolehlivě vyvrátit, o jisté smysluplnosti evoluce, spjaté s jistou mírou smysluplnosti každého jednotlivého organismu, nemůže být rozumných pochyb. (Nebudeme tu mluvit o redukcionistických pověrách některých přírodovědců, kteří jsou připraveni po vzoru Leukippově a Démokritově pevně stát na tom, že život i smrt jsou jen zdáním, zatímco ve skutečnosti jsou jen atomy a prázdno.)

(Písek, 960217-1.)